

Горан Деспотовски

Трагови егзистенције

10. новембар – 10. децембар 2022.

Уметничка галерија, Крушевац

ТРАГОВИ ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ

Горан Деспотовски, (1972, Вршац). Дипломирао је на Вишој школи ликовних и примењених уметности у Београду (1995); на Академији уметности у Новом Саду завршио је основне академске (1999) и магистарске студије сликарства (2003), и стекао звање: Доктор уметности – Ликовне уметности (2018). На истој академији је и запослен (од 2004). Изабран је у звање редовног професора, за ужу уметничку област Сликаство (од 2019). Председник је Савеза удружења ликовних уметника Војводине (од 2017). Излагао је на шездесет и три самосталне и на више колективних изложби у земљи и иностранству. Вишеструко је награђиван из области ликовних уметности. Аутор је више пројеката у оквиру АУНС: *Разлике* (2005–), *Слика* (2011–), *Књига* (2016), *Простор дигиталне слике* (2016), *Кôд у уметности* (2021) и пројеката у оквиру СУЛУВ: *СМИЦ. покретна форма* (2019–), *Померај у кôду* (2021–) и др. Живи и ради у Новом Саду.

www.gorandespotovski.com

Горан Деспотовски бави се истраживањем више медијских ликовних целина, доминантно у пољу инсталација, у којима представља човека, групу, масу људи у форми лутке, која у простору контекстуализује присуство човека, а да њих/њега у дословном смислу нема. Овако формирани и конципирани људи у групи, кроз свој став, стање, одећу, стварају осећај који се једнако може поистоветити са стањем групе у редовима, логору, затвору, болници, чекаоници и сличним околностима/местима. У овим радовима представа човека изражена је специфичним моделом лутке. Кључно је да лутке не говоре искључиво о идентитету личности, већ апсорбују идентитет свих нас, односно човека. Појављивање појединца у виду лутке, као тела/фигуре, детерминише свакодневицу савременог људског живота и цивилизацијске оквира условљене историјским догађајима. Модел лутке, својим суштинским елементима и начином представљања, алудира управо на човека који је изгубио интегритет социјалног бића, и преобликовао се у репродуковану масу истоветних неживотних небића. Примарни извор за овакву представу групе људи јесу различита турбулентна и репресивна стања, која су човеку наметнута у манипулативним односима. На овај начин аутор повезује општа места човекове истрошености у губитку идентитета, када у спречи са другим човеком, групом људи без идентитета, настаје безлична маса. Оваква представа масе, која може потицати из прошлости или садашњости, одређеног или неодређеног догађаја, једнако истиче проблем који се може сагледати кроз период овог времена и региона (прогон, редови, чекање, глад, миграција, страх, итд.). Међутим, ова појава је човеку, где год се налазио, у колективној свести веома препознатљива. Стога, сагледавање, ишчитавање и разумевање садржаја радова има јасну поруку у опомени, јер историјски гледано човек је увек прожет колективном или индивидуалном патњом. Посреди је приказ човека/тела који постаје фигура; фигура даље постаје лутка, а она у истакнутим аспектима човека – као појединца или као масе – указује на одсутност живота, усред људског света који живи овде и сада и који се *дезилизуирао*.

Изложба *Трагови егзистенције*, у серији изложбених циклуса *Subscript* (2021–), обухвата радове у којима је присутно сагледавање човекове позиције кроз психичку и физичку истрошеност услед непосредних судбинских токова (Тема: *Судбина појединца и његово изостајање*) који су такав неживот изазвали. *Егзистенција* сугерише да је реч о животном и фактичком, а *трагови нагвештавају* да егзистенција није дата, као да је само назначена тамо где би требало да је свеприсутна. У радовима кроз тему *Трагови егзистенције* представљени је човек, кроз групу, масу, гомилу људи или индивидуално у форми лутке.

Питањима егзистенцијализма и бављења човеком прожети су сви радови ове теме који су реализовани у циклусима кроз подтеме: *Плутати*, *Социјалан*, *Мртва вода*, *Трагови егзистенције*. У примеру ових радова, људи/фигуре/лутке требало би да нагоне гледаоца да се са њима идентификује и преиспита сопствено место у друштву. Кључно је да лутке не говоре искључиво о идентитету личности већ апсорбују идентитете свих нас, односно човека. У овим радовима су присутни трагични *саприпадајући* спојеви и нужне везе у препознавању и траговима сећања, егзистенцијалној конструкцији, појавности, кодирању и декодирању живота. Ови радови улазе у подручје „[...] критичке аналитике ‘релационе естетике’ и провокативног суочења са ‘сабласним’ и ‘перверзним’ ефектима убрзаног отуђења људскости. [...]“² Фигуре, у форми масе лутака, имају за циљ да провоцирају на размишљање, на опомену, да преиспитују нас и наше сећање тако да се путем њих идентификујемо и препознамо, да утврдимо колико су ти људи везани за место, одређени догађај или пак супротно томе, колико само говоре о човеку, било када и било где. Спој текстова, звука и приказа људи у маси, као својеврсни *редимејд* процес, доприноси јасној поруци у којој се могу огледати примењене методе владавине и репресије, које доводе до истрошености људскости и идентитета. То су фигуре/људи који више немају идентитет, специфичан лик и сингуларни карактер.

Присутност трагичних тема у радовима, где постоји потпуно одсуство среће, угодности, задовољства, говори о непосредности и значају очајања које нас уводи у нелагодност, али и у отварање духовног, као спознају позиције у којој се налазимо. Категорије живота, страха, кривице, избора, патње, смрти – централне су теме у егзистенцијалном смислу, где човекову позицију можемо посматрати на више различитих начина. Из тог разлога, у оваквом садржају је присутан модел који наглашава човекову потребу за другима. Појављивање појединца у виду лутке, као тела/фигуре, детерминише свакодневицу савременог људског живота и цивилизацијске оквира условљене историјским догађајима. Људе отргнуте од људске егзистенције Кафка дефинише као људе који су дати по функцији: „Човек делује својом специјалном функцијом у којој је он сам свој позив, у којој га је подела рада начинила простим специјалним точкићем.“³ И код Левија⁴ и код Кафке у питању је човек, субјект, појединац који је непрепознатљив по својој специфичности и индивидуалности. Овакав човек прерастао је у позицију општег, позицију уједначавању са другим, масом, гомилом без идентитета, препознатом као људи у изостајању. Управо ово кретање појединца у изостајању, формирано кроз једино препознавање у маси, представља симбол општег људског пропадања, везаног за било које место, период, време.

¹ Мартин Хајдегер, *Мишљење и певање* (Београд: Нолит, 1982), 46.

² Мишко Шуваковић, *Каталог изложбе Плутати – Горан Деспотовски* (Београд: Дом омладине, 2009).

³ Гинтер Андерс, *Кафка за и против* (Нови Сад: Киша, Велика едиција, 2015), 70.

⁴ Филм Примо (Robin Lough/Antony Sher, 2005), рађен по књизи *Зар је то човек* (If This Is a Man) Прима Левија.

Калман Јодал

Чекајући Фортинбраса

(Поводом радова Горана Деспотовског)

За мене се дела Горана Деспотовског крећу у мисаоном опсегу Бекет-Кафка-Бихнер-Мејринк-Деблин (да насумично поменем тек неколико стваралаца из књижевних лугова). За мене су дела Деспотовског - ка нама окренута огледала, која нас доводе до суочавања са нашим бесконачно умноженим сопством али, на парадоксалан начин, и до сусрета са Другим.

Радови Деспотовског асоцирају (и) на Петра Пана, који се сакрио, али само да бисмо га пронашли.

У средишту је Персона са великим П, која је код њега обезличена, мултипликована, написана малим почетним словом.

Да ли су у питању мушкарци или жене, сасвим је небитно, на родни идентитет упућују тек обриси одеће, груди, дужина косе.

То су персоне лишене сопствене личности, које су међусобно замењиве, можемо их помешати, немају ни имена ни лица. (Ваљда су га некада имале, али га је ништавило одавно усисало).

Личе на депортована лица, пет минута пре него што ће их прогутати смрт или злогласне пругасте пиџаме, када су већ престали да постоје и функционишу као јединке.

Или на преплашене, у гомиле збијене креатуре, које чекају, стоје у реду за нешто, а можда чак и левитирају, савршено свесне да је ионако све узалуд.

И ми бисмо могли постати попут њих ако судбина тако одреди, и нико нас неће питати желимо ли то или не.

Могли бисмо постати налик на марионете од којих зазиру и ужаснуто беже људи што још поседују сопствено лице и име, страхујући да оне представљају могући одраз њихове сопствене судбине.

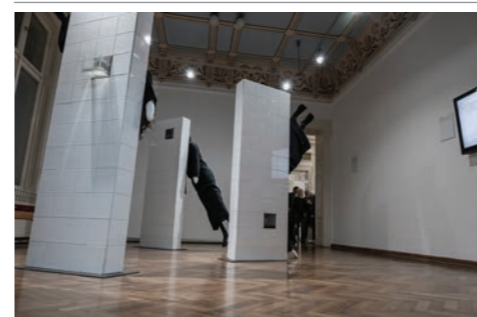
Вечито губитници, избрисани из колективног сећања, који се, слутећи зло, тискају у гомилама пред заслепљујућим (ослепљујућим?) рефлекторима.

И страх. Несавладиви страх, помешан са некаквом тупом, необјашњивом помиреношћу.

Ове марионете су преплављене ужасом и, пошто не могу да му се одупру и не виде никакав излаз, оне се или утучено одричу себе или чекају да их ослободи вечито дежурни Фортинбрас, како би изнова задобиле своје украдено сопство.

Надајмо се да ће могућност са Фортинбрасом једном да се појави на видику. И да неће бити злокобнија од претходне, што их је гурнула у ово не-постојање.

Надајмо се.

Родно сведочење

Инсталација (2021)

Рад-инсталација *Родно сведочење* (Гендеред Витнессинг), представља и указује на групу (хор) од дванаест лутака. Модел лутке сугерише симбол у препознавању без идентитета. Самим тим, лутка је сведена, нема идентитет ни лице, отварајући тако простор у коме свако може да се препозна или доживи на себи својствен начин. Свих дванаест лутака су репродуковане на исти начин, постављене су са минималним изменама које се огледају у позицији покрету врата, односно главе као једини траг личног геста у односу на позицију и поље посматрања. Овако конципирана група лутака, представља родну групу која симулира приказ женског хора. Реплициране женске фигуре у дугим хаљинама са плочама уместо главе које стреме ка висини, говоре о одређеној форми трансa, али и ознаке важне за спознају. На плочама се налазе брисани трагови, флуидни простори, одрази и рефлексije записа који могу бити шифре, формуле, текстови, могуће животне рефлексije, алгоритми и сл...

Звук овог хора настао је мултициплирањем женског гласa, без вибрата, који изводи тон А на различитим висинама, и уз неколико додатих тонова, указује на узвишено постојање, али и немогућност било какве веће спознаје о томе. Реч је, на име, о томе да тон А у првој октави представља камертон који својом фреквенцијом служи за што тачније одређивање односа тонова по висини и штимовање инструмената. Циљ је био створити "чист, неутралан" звук ослобођен емотивних асоцијација и семантичких референци и, коначно, дозволити публици да у њега упише сопствена значења. Куриозитет звучног дела инсталације јесте да крајњи звучни резултат зависи од акустике простора, па је тако могуће чути и аликвоте, то јест тонове који нису део интегрисаног снимка, а који на лицу места стварају богат тембрални утисак. Рад тиме указује на контрадикторности узвишеног и овоземаљског, на одредницу родних криза. Поред тога рад представља и омаж личности и раду Кати Хорне, у којима су сабијена саосећања према друштвено посвећеној, ангажованој хуманој особености која постаје симбол патње и пркоса.

Сарадница: Софија Лукић (глас)

Зглоб

Видео (2011)

У раду *Зглоб* приказани су делови тела, тачније сегменти зглобова (лакрат). Рад представља сублимиране исцешене покрете, праћене звуком пуцкетања и крцкања зглобова. Овим радом потенцирају се истрошеност и индивидуална несрећа, дубоко присутна и често пропраћена изразитом злоупотребом и манипулацијом људи и радника.

Електрицитет

Видео-инсталација (2008)

У раду *Електрицитет/Наелектрисање* приказана је људска кожа, постављена у дводимензионалној равни. На кожи су видљиви трагови живота и времена: ожиљци, белези, младежи, пигментација и сл. У контрасту са кожом и мапирањем датог подручја у кретању, емитује се и звук наелектрисања (пражњења) као призивак настанка/нестанка трагова.

Селекција

Инсталација Тема *Социјалан* (2013)

Рад *Селекција* представља групу од више десетина лутака/људи у маси. Лутке су без лица, обучене у свакодневну мушку одећу, заустављене у конфузном и дементном стању, у прекинутој радњи и чину. На телима односно на десној руци појединих лутака, из мноштва истих, аплицирани су текстови на картицама, наизглед производним етикетама. Лутке/фигуре могу се поставити у групи, у правилном реду, расутом реду, различитом смеру кретања, као асоцијација на лутање, чекање, параноју, конфузно стање или тишину, равнодушност, утопију...

Приказ текстова:

Знамо како изгледамо.
Стално гледамо једни друге.
Срамота је. Знамо то.
Уморни смо, стојимо и чекамо.
Гледали смо једни друге.
Полако почињемо да говоримо.
Не усуђујемо се да подигнемо поглед.
Нема огледала, али видимо своје одразе.
Стотине јадних лутака.
Ако говоримо, не слушају. Ако слушају, не разумеју.
Тражимо пријатељско лице.
Као и увек, има много гласина.
На мене је ред.
Пропадамо у земљу.
Лутамо међу људима.

Цивил

Инсталација-заставе
(верзија 2022)

Инсталација *Цивил* изведена је од више белих застава на којима су приказане плошне фигуре, црне мрље које реферишу на одело без тела. Реч је о силуетама у покрету. Фантомска тела „ухваћена“ су и постављена на заставу као симбол одсутног, изгубљеног, онога што је мањкаво, готово трагично, једнако као и цивилно друштво деведесетих година 20. века на просторима некадашње СФРЈ.

Сако

Дигитални принт (2013, реплика рада *Сако* из 2002)

Рад *Сако* представља секвенце фото-снимака сакоа у различитим положајима. Сакои, приказани у целини, обликују драматичну вантелесну форму која указује на присутност или одсутност људског тела. Секвенце сакоа, заустављене у покрету, приказују разнородне облике напетости, изазване односом друштва према појединцу. Крпара-сако приказана је у стању просторног плутања, алудирајући на потрошене избледеле представе. Те форме симболизују огољеног човека, односно аспекте живота услед социјалних утицаја. Стога затечено стање остављеног говори о елементарној напуштености и губитку индивидуалности. Унесене форме сакоа у различитим аморфним сценама оваплоћују метафизичко кретање унутар самог простора. Одевни предмет симболизује стање између живота и смрти, у простору који левитира између одбаченог и изгубљеног. Варирајући лик сакоа у више сегмената, кроз промене сугерише на активитет празнине.

Синдром неравнотеже

Инсталација (2016)

У раду *Синдром неравнотеже* приказане су мушке фигуре-лутке у групи. Оне у класичним оделима седе за столом као обредним местом, местом договора и састанака. Једна фигура је у натприродној лебдећој позицији, у стању узлета, на супрот осталим статичним, седећим фигурама. Фигура у узлету се обема рукама држи за акваријум са водом, постављен на столу. Вода у акваријуму носилац је мноштва порука којима је ова фигура доведена у овакво стање, у одсуство спрам осталих фигура за столом. Преостале три фигуре су статичне, мирне, оне су синоним друштвене социјализације и у истој мери арбитра судбине четвртог „актера“. Вода у акваријуму је стајаћа, замућена и мртва, у њу су уроњене поруке увреде и понижења, једнаке увредама које могу да размене две сукобљене особе. Услед тога, фигура која је у натприродној позицији изражава свој духовни немир апострофирајући себе као осуђеника, кривца и жртву, понижену и понизну особу. Она у илузији узлетања нарушава баланс и симетрију постављене, уравнотежене сцене и представља унутрашњу, нестабилну побуну, буру која се рефлектује кроз њено покретање.

Изостајање Инсталација (2016)

У раду *Изостајање* постављена су три зидна панела од керамичких плочица. На сваки панел је у различитој позицији постављена женска фигура (лутка) и акваријум са водом. Одржи различитих позиција женске фигуре алудирају на померање као и на статичност, на време, на промену, на различито, а истовремено и на неприродан став у коме се могу наслутити догађаји који указују на унутрашње превирање, психички немир. Стога илузија почива у неоствареној динамици и аспектима умртвљеног и равнодушног постојања. Глава фигуре жене замењена је акваријумом са неживом, стајаћом – мртвом водом. Ова вода јесте синоним супротности живота – живе воде. Наглашена чистоћа панела од белих керамичких плочица алузија је на чисто, а заправо представља све оно туробно и запрљано. Црне фигуре жене у позицији левитирања и вода која је изгубила своје основно својство као животна супстанца постају парадоксалан принцип који можемо поистоветити са животним, онда када све постаје нејасно и када свако људско биће осцилира и лута.

Уметничка галерија - Народни музеј Крушевац

Издавач:

Народни музеј Крушевац

За издавача:

Никола Пантелић, в.д. директора

Уредник каталога, предговор:

Биљана Грковић, историчарка уметности

Уводни текст у каталогу:

Аутор

Текст:

Калман Јодал (*С мађарског превела: Драгиња Рамадански*)

Техничка служба:

Народни музеј Крушевац

Дизајн каталога и фотографија:

Горан Деспотовски

Штампа каталога:

Сиграф, Крушевац

тираж: 200

2022. Крушевац

Изложба се реализује уз подршку:

Република Србија, Министарство културе и информисања

Република Србија
Министарство културе и информисања

Изложба Горана Деспотовског „Трагови егзистенције“ реализује се у години обележавања 60 година Уметничке галерије, када осим, програмске усмерености да представља савремене уметничке појаве, у години јубилеја настоји да на извештан начин позове на промишљање нас самих, човека у данашњем свету великих и драматичних промена кроз радове уметника, који на посебан начин отварају и дијалог са публиком.

Кроз дугогодишње и стално занимање за човека, егзистенцијална и социолошка питања, Горан Деспотовски кроз теме које развија и надограђује у појединим циклусима-темама, те подтемама, сагледава околности у којима живи савремени човек у друштву које је у непрестаној кризи на глобалном нивоу. Низ тема, у којима препознајемо локална, регионална или општа питања које намеће савремено друштво, манипулације страхом, патњом, тежња за моћи, надовезују се у радовима, али и преплићу у новим контекстима које Деспотовски остварује и незнатним променама у појединим радовима, и, пре свега, у наредним поставкама изложби.

Одабрани радови за специфичан изложбени простор Уметничке галерије у фокусу имају фигуру, од потпуног одсуства фигуре и њеног тек наслућивања, као и понашања, у низовима који чине рад „Сако“, преко указивања на безобличност масе/гомиле кроз фигуре мушкараца-лутке, до увођења женских фигура/лутки другачијег наратива, где се осим указивања на положај жене, развија релација мушко-женских односа, продубљују тензије које у основи полазе од црно-белих односа, преко супротстављања различитих материјала меког платна и хладног метала или белих керамичких плочица причвршћених на чврсту арматуру зида, са суптилним увођењем воде и звука, са посебним акцентима који доприносе и допуњавају поставку у видео радовима. Карактеристичне просторне инсталације Горана Деспотовског и посебност поставке, у чијој драматичности самог призора и тема, учествује овде и сам ентеријер, подвлаче на извештан начин прошло и садашње, указују на трагове сећања као основ за схватање савремености, посебности и позиције човека данас.